



מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים

האסון הכפול של השליח האמריקני החדש לענייני איראן

מאת ד"ר מרדכי קידר

מבט מבס"א מס' 1,917, 4 בפברואר 2021

תקציר: המדיניות המסתמנת של הממשל החדש בארה"ב בסוגיות האיראנית והפלסטינית עומדת בניגוד לעקרונות זכויות האדם וחירויות האזרח אותם היא שואפת לקדם.

ממשל ביידן הנכנס מינה את רוברט מאלי כשליח מיוחד לענייני איראן. מינוי זה מציב את מאלי בעמדת מפתח בעלת השפעה גדולה על כל מכלול המזרח התיכון, שכן העניין האיראני קשור גם לסעודיה, לישראל ובעקיפין גם לעניין הפלסטיני. הוא גם מזוהה עם המגמה לבטל כל דבר שהנשיא הקודם, דונאלד טראמפ, עשה במזרח התיכון, גם אם מדובר בהתפתחות טובה וחיובית.

בסוגיה האיראנית צפוי מאלי לדחוף את ארה"ב לשוב להסכם הגרעין, להסיר את הסנקציות בהקדם האפשרי ולשחרר את האיראנים מכל התחייבות אחרת, הן בנושא הטילים ארוכי הטווח, והן בנושא המעורבות האיראנית הקטלנית בענייני מדינות אחרות. המגמה של מאלי תהיה להשיב לטהראן את העוצמה הצבאית והמדינית שהייתה לה בימי הנשיא אובמה, למרות האסונות שעוצמה זו תביא לאזרחי איראן ולסביבתה.

בסוגיה הפלסטינית צפוי מאלי להוביל – גם אם מהמושב האחורי – תהליך שבסופו נמצאת מדינה פלסטינית תחת הנהגת אש"ף, כשבמקביל הממשל לוחץ על ישראל לוותר על החלק העתיק של בירתה ההיסטורית, לסגת משטחי המולדת היהודית ולסלק ישובים ותושבים, כשבתמורה הוא נותן לישראל מכתבים, מסמכים, הבטחות והתחייבויות שאין כל דרך לוודא את קיומם, בעת שמעל ישראל מוקמת - בחסדי ביידן ומאלי - מדינת טרור נוספת.

אך ישראל אינה הקורבן היחיד של מדיניות צפויה זו. כל מי שיש לו מעט ידע בהיסטוריה של איראן יודע שמדינה זו הייתה תחת שלטון השאה עד שלהי 1978 ומתחילת 1979 היא תחת שלטון האייתולות. שלטון השאה היה דיקטטורה לאומנית שעוררה את זעמם של חוגים ליברלים אמריקנים, וכתוצאה מכך החליט הנשיא ג'ימי קרטר לחדול מתמיכתו במשטר כאשר פרצו הפגנות המוניות נגדו בשנת 1978

מה שהניע את קרטר היה דאגה לזכויות האדם של אזרחי איראן, וכתוצאה מההפגנות המתגברות והעדר התמיכה האמריקנית עזב השאה את איראן ושלטונו קרס. על חורבותיו קמה הרפובליקה האסלאמית בהנהגת האייתולה ח'ומיני, אשר עד מהרה התגלתה כדיקטטורה גרועה בהרבה מהדגם השלטוני של השאה.

לדיכוי באיראן שני ממדים עיקריים: אישי וקבוצתי. בממד האישי יודע כל אזרח איראני מה יקרה לו אם יפגין נגד השלטון או יכתוב פוסט ברשתות החברתיות שאינו מוצא חן בעיני השלטון. במקרה הטוב הוא ייעצר ויעונה, במקרה הרע הוא יוצא להורג. נשים הנתפסות בידי אנשי הביטחון בעוון השתתפות בהפגנות נגד השלטון נאנסות בבתי הכלא.

הדיכוי הקבוצתי נובע מהעובדה שאיראן מורכבת מקבוצות אתניות רבות: הפרסים, שהם הקבוצה ההגמונית הפריבילגית, מהווים כמחצית מהאוכלוסייה, ואילו המחצית האחרת מורכבת מבלוצ'ים, כורדים, אזרים, ערבים, תורכמנים, כספיאנים, קשקאים, לורים, בח'תיארים וכיו"ב. קבוצות אלה נאלצות לחיות בעל כורחן תחת שלטון הפרסים המדכאים. כל ניסיון להגדרה עצמית או לפיתוח התרבות, המורשת או הלשון המקומית דוכא ביד קשה.

וכאן מגיע האבסורד: תמיכה אמריקנית בשלטון האייתולות הוא בבסיסו תמיכה בשלטון דיכוי שאינו מכיר בזכויות אדם בממד האישי, ולא בזכויות אתניות-לאומיות במישור הקבוצתי. תמיכה זו מנוגדת לחלוטין לערכים הנמצאים בבסיס ההווה האמריקנית ובוודאי אינה עולה בקנה אחד עם האג'נדה המוצהרת של המפלגה הדמוקרטית.

גם בעניין הפלסטיני תומך ממשל ביידן בצד הלא נכון של המפה. על-פי מה שפורסם, הממשל מתכוון להחזיר את התמיכה לרשות הפלסטינית תוך מגמה להפכה למדינה, למרות שמדינה פלסטינית זו תצטרף בוודאות מוחלטת לרשימת המדינות הכושלות במזרח התיכון של היותה ישות הטרוגנית ולא לגיטימית בעיני תושביה. היעדר לגיטימיות זה נובע משלוש סיבות:

1. אש"ף הוא ארגון טרור מושחת עד צוואר שהקים את הרש"פ בצלמו וכדמותו: מחמוד עבאס הוא ראש אש"ף ונשיא הרש"פ גם יחד. הארגון והרשות בנויים על "קרובים ומקורבים" המנצלים לטובתם האישית את מנעמי השלטון, וכל שאר התושבים יכולים ללכת לעזאזל. בשנת הקורונה התגבר הפער בין השלטון לבין התושבים לרמות שלא ידענו בעבר, עד כדי התנגשויות בנשק בין השלטון ומתנגדיו.

2. תושבי הרש"פ יודעים היטב שהבחירות הדמוקרטיות שעבאס מתכנן לשנת 2021 עלולות להביא את חמאס לשלטון כפי שקרה בבחירות האחרונות למועצה המחוקקת בשנת 2006. שלטון חמאס ידרדר את יהודה ושומרון למצב שבו נמצאת רצועת עזה, בה הוא שולט למעלה מ-13 שנים, ואין איש ואשה ביו"ש שרוצים בכך.

3. שלטון הרש"פ מנוגד לנאמנות הטבעית לחמולה של תושבי יו"ש הערבים. בעולם הערבי, החמולה מהווה את הבסיס למבנה החברתי ולכן מדינות הומוגניות המבוססות על "שלטון השבט" – דוגמת אמירויות המפרץ – הן לגיטימיות בעיני אזרחיהן ולכן הן שלוות מבחינה חברתית, יציבות מבחינה פוליטית, ומשגשגות כלכלית. לעומתן מדינות הטרוגניות דוגמת עיראק, סוריה, לוב, תימן, סודאן אינן לגיטימיות בעיני אזרחיהן ולכן הן סוערות חברתית, שבירות פוליטית וכושלות כלכלית. מדינה פלסטינית תהיה עוד גרסה של הדגם הכושל ולכן התושבים אינם רוצים בה.

ואולם ממשל ביידן אינו מתעניין כלל במה רוצה האדם ברחוב, שכן אנשיו קשורים לאש"ף ולרש"פ, ולכן אף תומכים בישות מושחתת למרות שהיא סובלת מהיעדר לגיטימיות. עתידה של מדינה פלסטינית הוא כישלון שבאופן קבוע יפגע בישראל. מדינה פלסטינית כזו תהיה זקוקה באופן קבוע לאויב חיצוני מומצא על מנת לאחד את כל חלקי האוכלוסייה תחת המטריה הלא לגיטימית של שלטון מושחת ולא אהוד, ולכן סיכויי השלום בין מדינה כזו ובין ישראל הם אפסיים.

למרבה הצער, ממשל ביידן יתמוך ככל הנראה בהקמת מדינה כושלת שכזו בניגוד חמור לעקרונותיה הדמוקרטיים של ארה"ב ולשאיפתה המוצהרת להביא שלום בין ישראל לבין שכנותיה. המגמה המסתמנת של מדיניות הממשל כלפי איראן, המדינה

הפלסטינית ו"הסכמי אברהם" עומדת בסתירה ובניגוד לעקרונות הדמוקרטיים הבסיסיים ביותר: זכויות האדם, זכויות קיבוציות, לגיטימיות ממשלתית, וחתימה לשלום. השאלה העומדת בפני ישראל היא האם לשמש כמוכיח בשער שיחשוף בפני הממשל האמריקני החדש את הכשלים במדיניותו והסתירות העומדות בבסיסה, או להיכנע לעובדה המוגמרת ולקבל את ראיית עולמם של מאלי ושאר חברי צוות הבית הלבן ומחלקת המדינה הנכנסים. התשובה לשאלה זו תינתן בבחירות הקרובות בישראל.

המאמר התפרסם במקור ראשון ב-26.1.2021.

- סגן אלוף (מיל') ד"ר מרדכי קידר הוא מרצה ללימודי הערבית ולימודי המזרח התיכון באוניברסיטת בר-אילן וחוקר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים.